

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Շանթաթիւն. 2016-ին լոյս տեսան երկու ուշագրաւ անտիպ ստեղծագործութիւններ սփիւռքահայ (մարխկին պոլսահայ) յայտնի կին մտաւորական, հայ կանանց իրաւունքներու եւ հասարակական դերի մեծ քառագոյլ, գրող, խմբագիր եւ իրապարակագիր Սիրան Սեզայի երկու անտիպ ստեղծագործութիւնները՝ մին «Գիրք ծննդոց», իսկ միւսը՝ «Խորութեան հողիներ» երկուքն ալ խարսխուած են կենսագրական հիմքի վրայ եւ հարազատօրէն կը ներկայացնեն 20-րդ դարու առաջին մէկուկէ տասնամեակի Պոլսը, հայթորք եւ եւրոպական համայնքներու միջեւ եղած յարաբերութիւնը։ Զոյգ գիրքերը լոյս տեսան հեղինակի որդւոյն եւ հարսին՝ Վահագն Քիւփէլեանի եւ Սեդա Մանուկեանի միասնականութեամբ եւ խմբագրութեամբ Տէր եւ Տիկ. Միմա եւ Նազելի Գոճայեաններու։ Ստորեւ կը ներկայացնենք կարճ հատուած մը առաջին գիրքէն՝ նուիրուած Մեծն Կոմիտասին եւ Արմենակ Շահմուրատեանին։ Պարմանուի Ասթիւն հեղինակն է։

Օր մը, սակայն, աներեակայելի լուր մը շրջան քրաւ։ Վարդապետը՝ որ կը կոչուէր Կոմիտաս, պիտի գար իրեն ընկերացող թէնոր Շահմուրատեանի հետ երգահանէս մը տալու Օրդ. Պրոքսիմ ժողովարարահին մէջ։ Մասնաւոր պատուիրեալներ էին հայ և օտար երեսեթիներ, Անգլիոյ դեսպանը և դեսպանուհին։

Բացառիկ արտօնութեամբ, հաւանաբար Տիկ. Քրիսթինի կարգադրութեամբ, Մաքրոսին, Նուարդը և Ասթիւնէ ներկայ պիտի ըլլային վերի թերասի ընդունելութեան։

Վարդապետը սետուիկ, միջահասակ, նիհար անձ մըն էր։ Թենորը թէւ պաշտօնական հագուստով, բայց ոչինչ ունէր Փարիզէն։ Հաճելի էր սակայն իր համեստ պարզութեամբ։

Ժամ մը երկու մարդիկ շունչ չառին։ Ոչ մէկ ուրիշ երգի նման էր անոնց «Կոռնկ»ը, «Տօ Լաճ Տնաւեր»ը, «Արա Հօ»ն, «Քելեր Յուլեր»ը, իսկ «Սուր Սուրբ»ը, «Քրիստոս Պատարագեալ»ը անգոյ խունկի բոյր տարածեց սրահին և ծնծղաներ զնգացին։ Արցունք կար վարդապետին աչքերուն։ Անկասկած թաց էին հրափրեալներէն շատերուն մշուշտ նայուածքը անոր դէմքին յառած։

Մոռցուած գաւառները... Հայաստան... Հայոց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին հինատուրց... իրենց շուրջ և լոյսը փոխն ի փոխ կը տարածէին։

Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանուհին իր մուշտակին զարդ վարդը հանեց և անցուց Շահմուրատեանի լամբակին և ծռելով համբուրեց Վարդապետին ձեռքը։

Ասթիւն ըմբռնեց թէ ինչու՞ «Մեծ» կոչւած էր այդ փոքր կոզեփտմը։ Ան համակրութեամբ լեցունեցաւ հանդէպ իր հօրը, որ միշտ կ'ըսէր թէ թիւով քիչ, բայց որակով բարձր ազգ էր անգլիացին։

Վերի թերասի ընդունելութեան ինքն ալ համբուրեց Վարդապետին ձեռքը լաւգոյն կաթօները հրամցնելով անոր։

Շահմուրատեան բաշեց խոտալիկներէն մէկը.

– Աղջի՛, իմ ձեռքը ո՞նց չես համբուրեր..., – ծռեցաւ համբուրեց այտերը, – աղոտոր աղջիկ պիտի ըլլաս. ի՞նչ պիտի ընես, ձայն ունի՞ս, կ'երգես, կը նըրագես...

- Դերասանուհի պիտի ըլլամ։
- Անգլիացի՞։
- Ոչ. հայ՛...

Ուրեմն հայերէնը չմոռնաս։

Ասթիւն համարձակութիւն առաւ.

- Ինչու՞ ձգեցիր թոնսերվաթուարը։
- Որովհետեւ հոն ֆրանսերէն պիտի երգէի. ես կ'ուզէի հայերէն երգել մանաւանդ Կոմիտասը ճանչնալէս վերջ։ Այդ սետուիկ վարդապետը ոսկիի, աղամանդի հա՛նք է։

Ասթիւն նայեցաւ Վարդապետին։ Ան կը խօսէր գեղեցիկ իրականութիւն հետ և անոր դէմքին պարզ ու յստակ էր հիացումը։ Այդ ակնարկը չիտաւափեցաւ Շահմուրատեանի սուր պէտքուն աչքերէն։

– Վարդապետը սեւ փիւռն ունի, բայց սիրտը լոյս ու ճաճանչ է աղոտոր բաներու առջէն։

Մեծ երգիչը և աղջնակը խնդացին զուարճացած։ Ան ոչ միայն սքանչելի թենոր մըն էր, այլեւ շատ սրամիտ և կատակախօս անձնաւորութիւն, այնքան պարզ ու համակրելի։

- Փարի՛զ ծնած էք։
- Ոչ, Մու՛շ... մէկ տանիքէն միւս տանիքը կ'անցնէի և կ'երգէի, աքաղաղներուն

հետ մրցումի ելած էի: Օձիկնին ազատելու համար զիս Փարիզ դրկեցին որ ձայնս մարզես և մարդու պէս երգես:

Անգլիոյ դեսպանութիւն մօտեցաւ: Ասթինէ պատշաճութիւնը յարգելու համար հեռացաւ, բայց այնքան հպարտ էր իր հայրութեանը որ կէս գիշերին արթնցաւ և պոռաց. «Արա հօ՛, հօ՛, հօ՛...», սարսափա-հար արթնցնելով բոլոր աղջիկները: Օրդ. Արմենուտիին վազեց եկաւ.

- Ի՞նչ աղմուկ է աս:

- Օրիո՛րդ, Նուարդը կրկին պոռաց քունին մէջ:

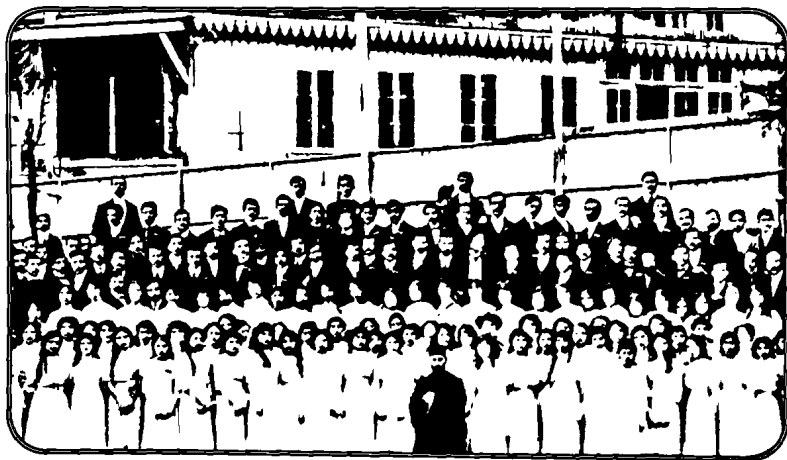
Նուարդ արթուն էր և իրեն յատուկ լեցուն ծիծաղով կը խնդար սաւանին տակէն, բայց չմատնեց Ասթինէն:

Երբ Օրդ. Արմենուտիին գնաց, Ասթինէ մեղմ, շատ մեղմ ձայնով երգեց. «Տօ՛ լաճ տնաւէ՛ր...»: «Լաճ»ին իգականը ի՞նչ է,

հարցուց, բայց աղջնակները քնացեր էին կամ քուն ձեացուցին վախնալով պատիժէն: Օրդ. Արմենուտիին եթէ երկրորդ անգամ գար, բոլորը մէկ կը պատժուէին:

Կոմիտաս Վարդապետի և Շահմուրատեանի երգահանդէսը այնքան մեծ տպա-տրութիւն գործեց որ օրերով այդ մասին խօսեցան և փորձեցին անոր 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբին ելոյթին ներկայ ըլլալ, բայց Օրդ. Պրճըս մերժեց: Ասթինէ շատ իրատունք տուաւ Տրդատին(*) որ տնօրէն Չեսպըրսի միսիոնարական հրամանին հակա-ռակ փախեր և ներկայ եղեր էր Արմէնեան-Արեւեան խումբին ներկայացման: Միայն թէ հոն Պարտիզակ էր, հոս՝ Բերա, որուն ոչ մէկ փողոցը գիտէր: Յետոյ, դրան քովի սենեակը էլիասը կար իր ոսկեգօծ բաճկոնով և մէջքին դրուած հրացանով: Դուռը ծանր շղթաներով փակ էր միշտ:

(*) Տրդատը Սեզայի բանաստեղծ եղբայրն է՝ Մատթոս Զարիֆեանը:

1914, Կոմիտաս Վարդապետ եւ Պոլսոյ
«ԳՈՒՄԱՆ» երգչախումբը,
312 երգիչ-երգչուհիներով